

к.е.н., доц. Пілько А.Д., Стефанко П.П.

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Україна

Оцінка конкурентоспроможності регіону в контексті постановки задачі управління безпекою сталого розвитку

Вступ. Аналізуючи результати реформування економіки та суспільства за роки становлення незалежності України, важливо акцентувати увагу на притаманних лише їм особливостях трансформаційного процесу. Дані особливості закономірно призвели до зниження показників потенціалу розвитку цілих територіальних систем та формування негативних тенденцій практично в усіх сферах життя суспільства [11, с.321]. На даному етапі розвитку серед фахівців та науковців з державного управління точаться дискусії стосовно узгодження критерію оцінки якості управління процесами в державі та її окремих регіонах. Формування таких критеріїв потребує проведення відповідного системного аналізу самих процесів, які мають місце в різних сферах життя суспільства на основі міждисциплінарного підходу, а також оцінки тенденцій в еволюції парадигм територіального розвитку, в тому числі сучасних безпекознавчих парадигм.

Як свідчать результати проведеного аналізу еволюції безпекознавчих парадигм [8-11], поступово вичерпує свій потенціал ідея постановки задачі управління регіоном з точки зору сталого або усталеного розвитку територіальних систем, які його утворюють. Хоча, необхідно визнати, що ґрунтуючись на ідеях паритету економічної, соціальної та екологічної складових безпеки, численні наукові ідеї та методичні напрацювання в даній царині ще матимуть своїх послідовників і будуть затребувані. Відносно новим на даному етапі розвитку є поняття «безпеки розвитку». Враховуючи нечисленні цілісні концепції безпеки розвитку, дану категорію пропонується розглядати виходячи з наступних точок зору:

1. як поняття дещо іншого змісту аніж поняття сталого розвитку, а саме, як таке, що вказує на межі, в рамках яких можуть коливатися значення як окремих інтегральних показників розвитку модельованих систем, так і параметри взаємокомпенсації впливу чинників безпеки, задля отримання динаміки збалансованого досягнення цілей розвитку територіальної системи;

2. як поняття, яке акцентує увагу на пріоритності цілей соціального розвитку в широкому розумінні даного слова перед іншими локальними цілями розвитку суспільства – економічними, військовими, екологічними, цілями науково-технічного прогресу тощо [10, с.97].

Відповідно до цього, показниками безпеки розвитку регіону будуть показники, які характеризують рівень захищеності соціальних в широкому розумінні слова інтересів територіальних громад регіону, або ж обсяги ресурсів, необхідних для ефективної нейтралізації або усунення впливу джерел (носіїв) небезпек.

В цьому контексті окреслено мету та конкретні завдання перспективних напрямів прикладних досліджень питань управління та регулювання розвитку процесів на регіональному рівні. Зокрема, метою таких досліджень є розробка теоретичних основ і науково-методичних засад підвищення ефективності управління регіональним розвитком в умовах нестабільного середовища на базі економіко-математичного моделювання процесів управління складовими безпеки розвитку регіону. Для досягнення сформульованої мети необхідним є вирішення задач, наведених в праці [8, с.338]:

- проведення деталізації структури системи управління процесами в територіальних системах регіону в контексті постановки та експериментального вирішення задачі оптимізації їх розвитку;

- проведення аналізу взаємозв'язків між базовими компонентами структури безпеки розвитку територіальної системи;

- проведення аналізу особливостей розвитку територіальних систем регіону, зокрема процесів в виробничій, фінансовій, екологічній і соціальній сферах;

- ідентифікація та структуризація системи чинників, котрі визначають рівень забезпечення безпеки розвитку територіальних систем регіону та її ключових підсистем;

- проведення аналізу існуючих підходів до моделювання процесів визначення рівня економічної, соціальної та екологічної безпеки, рівня стійкого розвитку і розробка власного підходу до вирішення задачі розрахунку порогових критичних значень інтегральних показників безпеки розвитку територіальних систем регіону;

- виявлення, аналіз та прогнозування можливих тенденцій зміни порогового і фактичного рівнів безпеки розвитку територіальних систем регіону;

- дослідження залежності основних демографічних показників від значення узагальнюючого показника рівня безпеки розвитку регіону;

- розробка формалізованого підходу до вирішення задачі аналізу інвестиційних пріоритетів в контексті мінімізації рівня соціального напруження в територіальних системах регіону;

- формулювання власного методичного підходу до поставки і формалізованого вирішення задачі оптимізації процесів управління регіональним розвитком з метою забезпечення параметрів безпеки розвитку територіальних систем регіону;

- розробка дієвих механізмів формування нормативних програм і практичних заходів з координації управління процесами в системах різних рівнів ієрархії з метою наближення траєкторій розвитку територіальних систем регіону до безпечного та оптимального рівнів з урахуванням передісторії;

- розробка концептуальної моделі системи моніторингу рівня та стану забезпечення економічної, соціальної та екологічної безпеки, стійкого розвитку та безпеки розвитку територіальних систем регіону.

- розробка комплексу моделей прогнозування рівня забезпечення та резервів запасу безпеки розвитку територіальних систем регіону.

Як показує світовий досвід, успішне вирішення тих задач, які мають безпосереднє прикладне управлінське застосування є можливим лише за рахунок підвищення конкурентоспроможності регіонів держави. Саме тому в сучасній економічній політиці України одними з найбільш актуальних проблем є стимулювання економічного зростання та створення умов для стабільного та сталого регіонального розвитку на основі підвищення конкурентоспроможності регіонів.

Мета дослідження, окремі результати якого знайшли своє відображення в даній роботі, є акцентування уваги на чинниках підвищення конкурентоспроможності як одному з важелів забезпечення безпеки сталого розвитку регіону.

При цьому *об'єктом дослідження* є процеси управління конкурентоспроможністю регіону. *Предметом дослідження* є теоретичні основи, науково-методичні засади, економіко-математичні методи і моделі управління конкурентоспроможністю в контексті забезпечення безпеки сталого розвитку територіальних систем.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основами дослідження є наукові праці вітчизняних та наукових вчених у галузі сталого розвитку, економічної, соціальної, екологічної безпеки, безпеки розвитку господарських систем, системного аналізу, економіко-математичного моделювання, управління соціально-економічними системами, управління регіональним розвитком.

Виклад основного матеріалу.

Соціально-економічна ситуація, що склалась в українських регіонах, потребує оновлення підходів до здійснення регіонального управління. У свою чергу, це обумовлює необхідність виявлення факторів, які можуть стримати негативні тенденції, що виникли у зв'язку з глобальними економічними трансформаціями, та забезпечити підвищення

конкурентоспроможності регіонів України на засадах їх саморозвитку та самоорганізації [2].

Останнім часом тема конкурентоспроможності територіальних одиниць є актуальною у наукових колах і серед практиків регіонального управління. Одним з найбільш впливових складових конкурентоспроможності країни є рівень конкурентоспроможності її регіонів. На сьогоднішній день не кожен регіон України має необхідну ресурсну базу та ефективну управлінську структуру, що негативно впливає на його здатності до сталого економічного зростання. Тому необхідність визначення конкурентних переваг розвитку регіону є першочерговим завданням при формуванні стратегії регіонального розвитку.

Глобалізація актуалізує для регіонів та локальних утворень необхідність визначення та розвитку стійких конкурентних переваг, як критерію їх життєздатності в умовах глобальної конкуренції. Перетворюючи традиційні локальні ресурси на глобальні (тобто загальнодоступні), глобалізація обумовлює постановку проблеми конкурентоспроможності регіону як його здатності відповідати на виклики глобального середовища шляхом створення та захисту унікальних (як таких, що неможливо відтворити або скопіювати в інших місцях) локальних конкурентних переваг [3, с.8]. Саме в даному контексті перспективною стає проблематика визначення індивідуальних факторів регіональної конкурентоспроможності.

Основними тенденціями, які здійснюють значний вплив на забезпечення регіональної безпеки сталого розвитку України, є глобалізація та регіоналізація.

Перша пов'язана з відкритістю національної економіки інформаційним, фінансовим та іншим потокам, чинним у світовій економічній системі. В якості основних факторів глобалізації, що впливають на безпеку розвитку регіонів, слід назвати: нерівномірний економічний розвиток; зовнішньоекономічну заборгованість; циклічний взаємозв'язок національних економічних систем; взаємозалежність фінансових ринків.

Друга пов'язана із захистом території від негативного впливу світової спільноти шляхом використання економічних переваг регіонів, підвищення економічної самостійності, безпеки та сталого розвитку регіонів.

Підвищення конкурентоспроможності регіону має стати пріоритетом державної регіональної політики. Це обумовлює необхідність наукового визначення питань, пов'язаних із формуванням механізму підвищення конкурентоспроможності регіонів.

Конкурентоспроможність регіонів характеризується міжрегіональними відмінностями за рівнем інноваційного розвитку, надходженнями іноземних інвестицій, розвитком малого та середнього підприємництва, розвитком інфраструктури, наявністю кваліфікованих кадрів, рівням продуктивності праці та зайнятості тощо.

Важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності регіону відіграє регіональне управління, ефективність якого, крім закріплених загальних компетенцій, визначається системою організації праці, кадровою політикою, організацією підготовки, підвищення кваліфікації державних службовців, матеріально-технічним забезпеченням. Ключовою проблемою регіонального розвитку України також є значні диспропорції соціально-економічного стану регіонів, тому наукові дослідження і прикладні дії мають бути спрямовані на виявлення конкурентних переваг окремих регіонів з метою залучення інвестиційних ресурсів для подальшого розвитку регіонів.

Першим кроком до виявлення конкурентних переваг регіону є ретельний ретроспективний аналіз соціально-економічного розвитку регіону. Далі на його основі проводиться комплексний SWOT-аналіз [1]. SWOT-аналіз є важливим аналітичним інструментом для вибору оптимальної стратегії і прийняття ефективних управлінських рішень, які забезпечили б сильну та надійну позицію, а також його конкурентні переваги. SWOT-аналіз є основою для формування стратегії розвитку регіону з урахуванням впливу зовнішнього і внутрішнього середовища. Він дозволяє визначити негативні й позитивні фактори, що впливають на діяльність регіону як і зовні, так і з середини, допомагає правильно оцінити можливості, які відкриваються перед регіоном у майбутньому [4]. Отже, SWOT-аналіз регіону виступає як метод експертної оцінки сильних, слабких сторін, сприятливих можливостей функціонування регіону, а також зовнішніх загроз з метою розробки стратегії розвитку регіону.

Таким чином, конкурентоспроможність регіону – це здатність економіки одного регіону конкурувати з економіками інших регіонів, з

метою підвищення ефективного використання наявних ресурсів та забезпечення належної якості життя населення, тобто безпеки сталого розвитку. Забезпечення та підвищення конкурентоспроможності регіону можливе за умов формування чітких стратегічних заходів. Стратегія розвитку регіону має ґрунтуватись на всебічному розрахунково-експертному аналізі (SWOT-аналіз). Незважаючи на певні недоліки, SWOT-аналіз надає можливість виявити конкурентні переваги територіальної одиниці, а також загрози для його подальшого розвитку, що обов'язково має враховуватись при формуванні стратегії розвитку регіону. [5].

Умовою зміцнення конкурентних позицій регіонів є виконання регіональними системами таких функцій:

- узгодження і захист інтересів регіону всередині країни і за кордоном. Владні структури мають забезпечувати створення умов для того, щоб кожний суб'єкт країни максимально використовував свій потенціал і все менше потребував державної допомоги;

- посилення конкурентних позицій регіону завдяки залученню інвесторів та удосконаленню економічної структури, сприянню розвитку в регіоні малого і середнього бізнесу;

- створення системи регіональних пільг і гарантій для діяльності підприємницьких, комерційних структур та інвесторів; нарощування зовнішньоекономічного потенціалу і розширення торгово-економічних зв'язків регіонів [3, с.9].

У сучасних умовах конкурентне економічне становище суб'єктів регіональної економіки визначається їхньою здатністю здійснювати господарську діяльність у ринковому середовищі на умовах самостійності та самофінансування. Це принципово нове явище глибоко пронизує всі сфери діяльності підприємств і організацій. Їхню конкурентоспроможність можна визначити як потенційну можливість займати відповідну нішу на ринку товарів та послуг, що забезпечують суб'єкту ринкових відносин стійке фінансове та економічне становище. [6, с.85].

До проблем моделі регіонального розвитку, що склалася на даний час, слід віднести:

- диспропорцію між регіонами, районами і містами в рівні і темпах соціально-економічного розвитку;
- відсутність у системі державного управління інструментів узгодженого використання ресурсів регіонів;

- невідповідність проблемами економічної безпеки розроблюваних концепцій і прогнозів розвитку регіонів;
- недостатній розвиток міжрегіональної взаємодії;
- недостатній прояв комплексного підходу при здійсненні державного регулювання регіональним розвитком;
- відсутність визначення юридично означених термінів і понять регіональної економіки, що робить неможливим удосконалення правової та методологічної бази регіонального розвитку.

Узагальнююча модель забезпечення безпеки розвитку регіонів, на нашу думку, повинна передбачати:

- підвищення конкурентоспроможності регіону і нарощування інноваційно-інвестиційного потенціалу (стратегічна безпека);
- формування і розвиток системи управління ризиками, запобігання загрозам, створення умов для інвестиційної активності (фінансова безпека);
- забезпечення інноваційної спрямованості інвестицій (техніко-технологічна безпека);
- створення умов для нейтралізації соціальної напруженості в суспільстві як наслідок незадоволення поточним станом справ і тенденціями в різних напрямках життєдіяльності населення.

Висновки. Проведений аналіз літературних джерел, присвячених питанням управління регіональною економікою, а також існуючих тенденцій розвитку процесів в перехідних суспільствах дозволив запропонувати можливий варіант постановки задачі оцінки рівня безпеки розвитку регіону. В цьому контексті важливим аналітичним завданням є дослідження динаміки взаємодії позитивних та негативних факторів, що впливають на конкурентність та конкурентоспроможність регіонів та їх суб'єктів економічної діяльності саме в контексті розроблення пріоритетів політики державного управління регіональним розвитком.

Можна зазначити, що перспектива подальших досліджень у даному напрямку пов'язані з реалізацією сукупності теоретико-методичних і практичних рекомендацій побудови і впровадження організаційно-економічного механізму забезпечення конкурентоспроможності регіонів.

Література

1. Богун К.В. SWOT-аналіз як метод оцінки конкурентоспроможності регіону / К.В. Богун, Я. Д. Прошкіна: [Електронний ресурс] (761). – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/36_PWMN_2010/Economics/76194.doc.htm

2. Дегтярєва І.О. Фактори підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону / І.О. Дегтярєва: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Degtyareva_IU.pdf
3. Філонич В.С. Фактори та передумови формування конкурентоспроможності регіонів / В.С. Філонич, Т.О. Праченко, О.О. Носирєв // Вісник МСУ. Серія „Економічні науки”. – Харків, 2008. – №1, Т. XI. – С. 8-11
4. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз: [навч.посіб] / П.Л. Гордієнко, Л.Г. Дідковська, Н.В. Яшкіна - К.: Алерта, 2008. – 478с.
5. Багрова І.В. Складові та фактори конкурентоспроможності / І.В. Багрова, О.Г. Нефедова // Вісник економічної науки України. - 2007. - № 1. - С. 11-16
6. Дацко О.І. Застосування ціннісного підходу для забезпечення конкурентоспроможності регіону в умовах глокалізації / О.І. Дацко // Вісник Донецького національного університету. Економіка і право. – 2011. – № 1. – С.78-90.
7. Оцінювання конкурентоспроможності регіонів України:[Електронний ресурс].–Режим доступу: http://www.competitiveukraine.org/upload/reports/rozdil5_ukr.pdf.
8. Пілько А.Д. Управління територіальною системою: еволюція безпекознавчої парадигми / А.Д.Пілько // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ: Плай, 2012. - №2(20).
9. Пілько А.Д. Становлення та розвиток безпекознавства як напряму перспективних досліджень / А.Д. Пілько // Мультинаукові дослідження як тренд розвитку сучасної науки – Частина 1.: Міжнародна конференція, м.Київ. 13 квітня 2013 року, с. 98 - 101.
10. Пілько А.Д. Безпека розвитку як нова парадигма в управлінні територіальними системами / А.Д. Пілько // В.І.Вернадський і глобальні проблеми сучасної цивілізації: міжнародна конференція [тези]. – Сімферополь, 23-25 квітня 2013 року: ВД «АРІАЛ», 2013. – 256 с., с. 97.
11. Пілько А.Д. Постановка задачі управління територіальними системами в контексті досягнення цілей безпеки розвитку регіону / А.Д. Пілько // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми розвитку суб'єктів господарювання в умовах

інформатизації та глобалізації економіки».– Ів.-Франківськ, 16-17 квітня 2013 року: ВД«Крок», 2013. – С. 321 - 322.